WILEY

The Scandinavian
Journal of Economics

Review: De engelska industrimonopolen under merkantilsystemet

Author(s): Eli F. Heckscher

Review by: Eli F. Heckscher

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 9 (1907), pp. 68-73

Published by: Wiley on behalf of The Scandinavian Journal of Economics

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3436778>

Accessed: 24-06-2016 10:07 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Wiley, *The Scandinavian Journal of Economics* are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*

De engelska industrimonopolen under merkantilsystemet.

PRICE, William Hyde, *The English Patents of Monopoly*. (Harvard Economic Studies, vol. I). Boston & New York. Houghton, Mifflin and Company. 1906. 261 ss. \$ 1.50.

Det är en mycket vanlig uppfattning äfven bland nationalekonomer, att den politik, som plägar kallas merkantilsystemets, hade något slags förkärlek för det ekonomiska tvånget och för monopoliseringen af näringslivet. Intet kan emellertid vara ett större misstag; säkerligen ha aldrig monopol mötts med så stort öfverseende som i vår egen tid. Under medeltiden betraktades monopol, »förköp», uppdyrkande af priser o. s. v. helt enkelt som brott mot religionen, emedan de hindrade tillämpningen af den kanoniska rättens fordran på ett »rättvist pris» (*justum pretium*). Och här, liksom i många andra fall, tog merkantilsystemet — nationalstaternas medvetna politik i 16:e och 17:e århundradena — arf efter sin föregångare, något som bäst framgår af att den politikens förfäktare och statsmän upptogo ända till terminologien från medeltiden. Så t. ex. finner man marseillaisarna ännu mot slutet af 1600-talet påstå, att monopol voro Gudi förhatliga (P. MASSON, *Histoire du commerce français dans le Levant au XVII:e siècle*, Paris 1896, s. 180 f.).

Under merkantilsystemets tid rådde visserligen en bestämd föresats att organisera näringslivet i fasta och starka former; men så snart en sådan organisation tenderade till monopol, höjdes ett anskri, och anordningens försvarare måste visa upp monopolets berättigande i det särskilda undantagsfallet. Man kan utan öfverdrift säga, att intet land under merkantilsystemets tid förmår uppvisa en enda författare eller politiker, som gillar eller försvarar monopolet såsom sådant. Colbert torde vara den statsman, som kommer närmast den traditionella uppfattningen af »merkantilism»; och ett yttrande bland många likartade i hans bref må visa tidens uppfattning. Han skref 1679: »Il y aura toujours beaucoup de difficulté à obtenir des privilèges d'exclusion pour toutes les manufactures

qui sont établies dans le royaume, et qu'on n'en obtiendra que pour celles dont on n'a point de connoissance» (Lettres de Colbert, II 694 f.).

Denna för merkantilsystemets tid karakteristiska ovilja mot monopolen utövade ett stort inflytande äfven på de stora handels- och kolonialkompaniernas utveckling; och det förefaller mig, som om Schmoller betydligt underskattat det motstånd, som dessa stora monopolistiska företag i alla länder mötte — just på grund af sin monopolställning. Med rätta säger den nu aflidne Sir W. Hunter i sin monumentala, tyvärr föga mer än påbörjade »History of British India», att det engelska ostindiska kompaniets historia är en koncentrerad framställning af det engelska hatet emot monopol. Sir W. Hunters enda misstag är, att detta hat skulle varit specifikt engelskt; som vi nyss sågo, var det äfven franskt, och vårt eget lands förste nationalekonomiske författare, Johan Classon Risingh, kan visa, att det var ej mindre svenskt. Ty i sin bok »Itt Uttogh om Kiöphandelen» (1669) säger Risingh bland annat, att handelskompanier väl äro nyttiga, men tillägger straxt efteråt, att all korporationshandel leder till monopol och därmed »sträfvat emot handelns väsen och frihet».

I samma dilemma som Risingh stannade många af tidens statsmän. Korporationer behöfdes, om den stort anlagda politiken skulle kunna föras ut i lifvet; men korporationer ledde i så ofantligt många fall nästan oundvikligt till monopol — som var ett ondt. Det kan nog vara, att statsmännen själfva togo detta onda jämförelsevis lätt; men så mycket starkare var folkets — och särskildt den konservativa, vid näringslifvets traditionella ordning invanda befolkningens — ovilja mot monopolen. Och det var en faktor, som ingenstädes, men allra minst i England, kunde lämnas ur räkningen.

Om vi nu lämna utrikeshandeln å sido och hålla oss till industrimonopolen, finna vi lätt, att patenten på detta område kunde vara ett viktigt medel för statsmakten att få näringslifvets ledning i sina egna händer, att göra industriens organisation gemensam för hela landet och att undanröja de skrankor, som det lokala skråväsendet reste emot en målmedveten rikspolitik. Genom patent kunde man särskildt uppmuntra dels nya industrier — nyuppfunna eller importerade, därpå gjordes knappast någon skillnad — dels sådana som producerade råmaterielen för landets försvar, t. ex. salpeter för krut och koppar för kanoner. Men samtidigt var patentpolitiken — liksom den nya kompanipolitiken på utrikeshandels område — uttryck för en af de stora, halft omedvetna krafterna i den ekonomiska utvecklingen, nämligen kapitalismens frammarsch allt ifrån

medeltidens slut; ty patenten åt enskilda personer eller korporationer skapade kapitalsammanslutningar, samtidigt med att de undergräfdde eller rent ödelade småmästarnes handtverksmässigt drifna industri.

Af samtliga dessa moment blef det en gifven följd, att alla lokalintressen och alla krafter, som ville upprätthålla den medeltida industriorganisationen, skulle resa sig emot monopolen, kraftigt understödda af den allmänna mening, för hvilken redan själfva ordet var förhatligt. Behovvet af sammanslutning på någon kapitalistisk grund gjorde sig emellertid så starkt gällande, att äfven småmästarna önskade »inkorporeras» med patent och sålunda själfva öfvertaga ett industrimonopol, som utgjorde något mellanting mellan det gamla skråtvånget och de förhatliga nya patenterade företagen.

I England fick hela denna motsats en alldeles särskild betydelse på grund af författningsförhållandena. Konservatismen — som i allmänhet på den tiden var liktydig med »allmänna meningen» — hade sina organ i parlamentet och i de själfständiga, strängt formalistiska »Common-law»-domstolarna, medan de revolutionära planerna buros upp af kungamakten och dess anhängare, som förde »prerogativet» i skölden. På detta sätt blefvo monopolen en viktig faktor i striden mellan krona och parlament.

Patentpolitiken började egentligen under drottning Elisabet och nådde hastigt en sådan utsträckning, att drottningen 1601 måste vika för oviljan i parlamentet, återkalla en mängd monopol och låta de andras laglighet bedömas af de vanliga domstolarna. Jakob I började emellertid inom kort på nytt och gick ojämförligt mycket längre, så att parlamentet slutligen kort före hans död antog hvad man kunde kalla patentpolitikens grundlag, The Statute of Monopolies (1624), som bl. a. fastslog hvad som länge betraktats såsom gällande rätt, nämligen att monopol egentligen endast finge gifvas åt uppfinnaren af en industri, som ej vid den tiden var i bruk, och äfven i detta fall endast på begränsad tid. Detta afskräckte emellertid ej Karl I från att drifva den gamla politiken med alldeles särskildt eftertryck och att — liksom företrädarna — draga bedömandet af patentens rättmätighet till riksrådet (Privy Council) från de vanliga domstolarna; tills slutligen denna absolut olagliga utsträckning af det kungliga prerogativet fick sin ändgiltiga dom i den stora engelska revolutionen i midten af 1600-talet. I de fall, patent därefter förekommo, gjorde kungamakten intet försök att handla mot parlamentets vilja.

Den vetenskapliga tvistefråga, som här föreligger, gäller intet mindre än motiven till och verkningarna af den engelska patentpolitiken från Elisabet till revolutionen.

Sin mest oförbehållsamme försvarare har denna politik fått i Dr. W. Cunningham genom hans grundläggande arbete, »The Growth of English Industry and Commerce in Modern Times» (3:e uppl., Cambr. 1903). Detta arbete är öfver hufvud taget ytterst gynnsamt i sina omdömen både om Elisabets minister Cecils och om Stuartarnas ekonomiska politik, men kan nog ej alldeles fränkännas en farlig böjelse att utan vidare betrakta regeringens officiella förklaringar om dess motiv (i inledningen till förordningar och patent o. s. v.) såsom uttryck för det verkliga syftet med åtgärderna i fråga. Dr. Cunninghams och hans medarbetare Mrs. Lilian Town Knowles' uppfattning är, att de engelska regeringarnas patentpolitik i stort sedt varit ledd af de nationella syften, jag förut antydt, och att den äfven i mycket uppnått hvad den åsyftat.

Dr. Prices afhandling, som satts såsom öfverskrift för dessa sidor, representerar däremot en nästan diametralt motsatt uppfattning, och dess författare kommer därigenom nära Mr. George Unwin i hans arbete *Industrial Organisation in the Sixteenth and Seventeenth Centuries* (1904). Man får här, mig veterligen för första gången, en detaljerad framställning af några af de viktigaste engelska industrimonopolens historia, stödd på, tydligen vidlyftiga, arkivforskningar främst i Record Office och Privy Council Office i London. Författaren faller genomgående mycket stränga omdömen om den politik han skildrar, betraktar de högre syftena med patenten mest som svepskal och anser, att de patenterade företagen vanligen gingo med förlust samt — långt ifrån att uppmuntra nya industrier eller nya metoder — kommo i vägen för de verkliga förbättringarna och desorganiserade bestående industrier.

Det vore ej möjligt att här återge bokens innehåll, ty efter en kort politisk historik följer förf. industri efter industri och redogör kronologiskt för patenten inom hvarje näringsgren. Emellertid kan man utan tvekan, synes det, framhålla det värdefulla och riktiga i författarens synpunkt, att patenten i kanske allra första rummet tjänade att täcka ögonblickets penningbehof — utan att göra ens detta på ett lyckligt sätt. Med den finanshushållning, som utmärkte tiden före midten af 1600-talet i England (och andra länder), var det alldeles gifvet, att förlänande af patent åt hofmän eller andra helt enkelt skulle bli ett medel att aflöna eller belöna dem; och det var också naturligt, att detta system skulle utvecklas till en inkomstkälla för kronan själf under Stuartarna, då ett af monarkernas främsta ögonmärken var att kunna reda sig utan understöd af parlamentet för att slippa sammankalla det. Men härur utvecklade sig, som Dr. Price också

framhåller, med tiden en indirekt beskattning, ehuru längre fram ej utan parlamentets delaktighet.

Denna sida af patentpolitiken utgör ett af de många exemplen från merkantilsystemets tid på att politikens verkliga syfte alldeles skjutits åt sidan på grund af ögonblickets mer eller mindre berättigade kraf. De personer, som omgäfvade de två första Stuartarna, voro häller icke sådana som man med något större förtroende kunde lägga en ansvarsfull ekonomisk politik i händerna på, det är visst och sant; och missbruken voro uppenbarligen i en mängd fall oerhörda. Om en af Karl I:s hofmän, som haft ledningen af kronans alunverk, säger förf., att han »tilläts fortsätta detta företag konungen till ära, därför att han var en alltför stor skurk att kunna tålas ens vid hofvet, men i alla fall måste försörjas» (s. 101).

Intet ekonomiskt system har emellertid varit utan sina stora missbruk; och missbruken behöfva ej utgöra ett bevis emot vare sig politikens goda syfte eller dess goda verkningar i stort sedt. Dr. Price betraktar dem visserligen i detta fall som ett bevis för politikens felaktighet; men det är svårt att se, om fakta verkligen berättiga till så kategoriska omdömen som författarens — i vissa fall, t. ex. beträffande alunverken, förefaller det icke så. En svårighet är i detta afseende äfven det urval af monopol som förf. gjort; så har han ej ägnat nämnvärdt utrymme åt de företag, som direkt tjänade ett statsintresse, t. ex. salpeterproduktionen.

Frågar man nu efter hvad det här framför allt gäller, nämligen politikens betydelse i den allmänna ekonomiska utvecklingen, ger ej arbetet mycken ledning. Delvis beror detta på att författaren fallit i de ekonomiska historikernas Scylla — de nakna detaljerna — och i stort sedt ej kunnat lyfta sig till ett högre plan annat än då han serverar en moralkaka i slutet af hvarje kapitel. Han har ej sett sina egna fakta i ett större ekonomiskt sammanhang, åtminstone ej förrän på bokens tre sista sidor. Där öfverraskas man af en så ytterst betydelsefull upplysning som att grufkompanierna — hvilka fått ett eget kapitel i det föregående — voro organiserade i den rena aktiebolagsformen trettio år före ostindiska kompaniets första resa! Då ett så grundläggande faktum endast framkommer af en händelse, torde det ej vara för mycket att säga, att arbetet ej ger någon ledning för bedömande af patentmonopolens roll i industriens utveckling. Någon vederläggning af Dr. Cunninghams uppfattning är därför knappast häller presterad, ehuru visserligen föreliggande arbete visar viktiga afvigsidor af patentpolitiken, hvilka hittills endast så att säga utifrån skildrats af de politiska historikerna.

Afhandlingen är med sitt lifliga språk, sin rikedom på intressanta detaljer och sin alltigenom vetenskapliga prägel mycket läsvärd. Ungefär halfva dess omfång upptas af urkunder, hufvudsakligen patent och förteckningar på sådana, och i slutet kommer en mönstergill bibliografi.

Denna skrift inleder en ny serie ekonomiska afhandlingar, utgifven af Harvard-universitetet i Cambridge, Massachusetts. Då detta stora universitet, mig veterligen, är det enda i världen, som har en professor i ekonomisk historia (numera Dr. Edwin F. Gay, sedan prof. Ashley blifvit ledare af den nya handelsfakulteten vid universitetet i Birmingham), må man hoppas, att »Harvard Economic Studies» skall komma att innehålla många värdefulla bidrag till den ekonomiska historien.

Eli F. Heckscher.

Ett par anmärkningar rörande den förestående omgestaltningen af vår inkomstbeskattning.

Denna omgestaltung går, som bekant, ut på att såväl vid inkomstbevilningen som vid inkomstskatten göra det näst föregående årets inkomst till föremålet för beskattningen. Indelningen af bevilningen i en fastighetsbevilning och en inkomstbevilning medför, att denna omgestaltung icke kan ske utan att vissa inkonsekvenser uppstå. Denna sida af frågan lämnar jag emellertid här å sido. De två punkter, som jag här ämnar behandla, sammanhånga med reformen i och för sig och äro sålunda af betydelse äfven för inkomstskatten.

Reformen ifråga medför, att om en person dör, skall hans inkomst under sista året af hans lefnad taxeras och beskattas påföljande år. Det är sålunda en redan död persons inkomst, som skall beskattas. Detta medför naturligtvis vissa svårigheter. Men liknande svårigheter förefinnas *redan nu* i det fall, då en afliden persons inkomst skall taxeras och beskattas efter hans död, nämligen vid eftertaxering. Med afseende å denna punkt stadgar § 35 inkomstskatteförordningen, att, om den skattskyldige, som blifvit föremål för eftertaxering, aflidit, skall skatten påföras hans dödsbo; är boet efter den aflidne skiftadt, skall skatten påföras sterbhusdelägarne, men därvid gäller, att en sterbhusdelägare endast får påföras den del af skatten, som belöper sig på hans lott i boet, och aldrig mer än hans lott i boet utgör. Vidare följer af bestämmelserna i de särskilda